

Rune Wendehög, Porrfotograf

Att gillra en riktigt smutsig sexfälla är en vanlig metod inom underrättelsetjänsterna. Efter att fällan slagit igen, hotar man att visa bilderna för anhöriga om inte vederbörande samarbetar. Mycket enkelt – mycket smart. Alla går på det i stort sett. Försök själv att tänka dig in i en sådan situation – du är rökt. Ditt liv förstört och det värsta, du har knappt fattat hur det gick till – bara handlat på instinkt förmodligen under ett rus av dryck eller kanske lycka, vem vet?

Sex-fällor, även kallade honungsfällor, är en förfinad metod att locka offret till en komprometterande situation genom att agentvärvaren själv deltar i aktiviteterna och att honungsfällan så att säga har en legitim fasad, exempelvis i form av porrfilmsinspelning, gruppsexaktiviteter, sadomasochistiska eller homosexuella sammanslutningar.¹

Vi har den nyligen dömda polischefen *kaptén klänning* som skulle kunna vara en agentvärvare eller om ni kommer ihåg general Tony Stigsson som avskedades och anklagades för kvinnofridskränkning och vårdslöshet med försvarshemligheter. På sin fritid deltog han med vänner och kollegor i sadomasochistiska sexlekar. Till slut var det hans fru som angav honom och hon berättade att hennes man förvarade kvalificerat hemliga handlingar på vinden i sitt hem. Åt vem skulle de kopieras, Ryssland – USA? Vet vi vad som mer dolde sig i denna, av militära säkerhetstjänsten, nedtystade affär?

När jag åren 2006 och 2007 forskade i Säpo:s Wennerströmsarkiv, hittade jag ett förhör i utredningen med en kvinna som berättade en mycket märklig historia. Historien var så pass märklig att jag bestämde mig för att fördjupa mig i den. Den såg ut så här:

En anonym kvinna hade lämnat en redogörelse till polisutredningen om spionen Stig Wennerström. Hon sa att hon känt Wennerström sedan fyra år tillbaka och hade gjort denna bekantskap genom sin chef. Wennerström skulle ha uppträtt under namnet Rune Wendehög och som titel uppgivit direktör. Hon trodde att han innehade en maskinaffär eller agentur på Kammakargatan i Stockholm.

I januari 1963 fick hon ett anbud av en viss Rune Wendehög om att mot en större summa pengar få delta i en porrfilmsinspelning i Lugano, Schweiz. Under sin bekantskap med Wendehög skulle han ha överlämnat några fotografier till henne som hon aldrig förstod meningen med. Hon tror att överlämnandet skedde på grund av att Wennerström inte själv ville ha med sig dessa fotografier just den här dagen och därför lämnade dem till henne. Fotografierna föreställde en samling människor vid någon fest och hade ingen pornografisk anknytning. Dessa fotografier hade sedan spelat en framträdande roll i september 1963.²

När Stig Wennerström greps och bilder på honom kom ut i tidningarna, förstod Karen att hon blivit förd bakom ljuset. Hon var säker på att mannen Wendehög var identisk med den gripne överste Stig Wennerström. Karen säger att hon haft besök av honom i sin bostad under två eller tre tillfällen under innevarande år. Hon säger sig vidare ha varit inbjuden till Wennerströms villa på Lidingö tillsammans med en man och en kvinna ur sin egen bekantskapskrets. Hon känner inte till adressen till villan men säger att den var brunimpregnerad såsom sportstugor brukar vara. Under middagen sköttes serveringen av en 55 år gammal kvinna med grått hår och med smal kroppsbyggnad. Middagen var ett led i diskussionerna kring filmanbudet. I juli reste Karen bort och återkom i månadsskiftet augusti september och fick då flera påringningar av en okänd man som önskade tala med henne och som ville ha tag i fotografierna som Karen fått av Wennerström. Karen låtsades att hon inget visste om fotografierna men mannen trodde henne inte.³

En anmärkning är att Wennerströms hemhjälp Karin Rosén var 55 år gammal 1963 (född 1908). Karin Rosén har också sagt i förhör att hon ett tag trodde att Wennerström höll på med porrfilm.⁴

Fredagen den 6 september troligen omkring 21.00 ringde någon på dörren och Karen öppnade. Det var en okänd man som önskade komma in för ett samtal. Han sa inte sitt

¹ Intervju Mr X 2006.

² Säpoarkivet, Wennerströms personakt P4599, förhör Karen A (namn borttaget).

³ Ibid.

⁴ Säpoarkivet, P4599 Wennerströms personakt, X-ärendet förhör Rosén.

ärende men Karen släppte därför inte in honom. När hon nästa förmiddag gick ut för att handla stod samma man utanför porten till fastigheten. Hon passerade utan att mannen sa något och när hon en stund senare kom tillbaka, stod han fortfarande kvar.

Efter en stund gick hon åter ut från lägenheten och frågade mannen om han ville henne något. Han svarade att det gällde fotografierna. Hon förnekade igen att hon hade dem. När mannen sedan åkte iväg i en mörk, möjligen svart Volkswagen tyckte hon det var konstigt, eftersom han tidigare berättat att han kommit med tåg. Bilen hade den äldre mindre delade bakrutan. Hon såg inte registreringsnumret. Mannen var ca 170 cm lång och i 35 års åldern, kraftig men ändå smal. Han hade mörkt, dock ej svart, lockigt hår. Bred panna samt väl synligt ca 5 cm långt ärr på högra handens ovasida strax nedanför handleden.⁵

Dagen därpå söndagen den 8 september, åkte Karen in till stan och på kvällen skulle en väninna besöka henne. Vid 21 tiden ringde det på dörren och hon öppnade. Där stod mannen igen tillsammans med ytterligare en man. De hindrade henne från att stänga dörren och trängde sig bryskt in i lägenheten. Karen blev rädd. De ville ha fotografierna och de sa att de inte skulle gå förrän de fick dem.

Karen vidhöll än en gång att hon inte hade fotografierna och männen började då själva att leta runt i lägenheten. De rev och slet i hennes bohag och hittade efter ett tag hennes privata fotonegativ. De undersökte filmerna noggrant och stoppade sedan på sig dem. Karen fick aldrig tillbaka filmerna. Männens vägrade dock lämna lägenheten och fram emot midnatt överlämnade till sist Karen även fotokopiorna till männen för att bli av med dem. De satte sig då ned och började jämföra bilderna med egna bilder som de hade med sig och sa sedan att hon måste ha flera bilder. Karen förnekade detta och till slut lämnade männen lägenheten vid 2 tiden på natten. Den andre mannen var ca 55 år något kortare än den förste och talade mycket dålig svenska. De talade ett språk som påminde om estniska eller något liknande, tyckte Karen.

Måndagen den 9 september ringde en dam till Karen och framförde en hälsning från ambassadsekreteraren som önskade ett personligt samtal med henne. Kvinnan sa inte från vilken ambassad hon ringde. Karen svarade att om de

ville henne något fick de skriva ett brev på ambassadens papper. Hon fick aldrig något brev.

En av männen hade kvällen innan lämnat ett telefonnummer, 750945 vilket Karen kom ihåg. Hon ringde till nummerupplysningen och fick reda på att numret gick till en privatperson med namnet Rymko på Baggeby torg i Lidingö.

Tordagen den 12 september ringde en av männen igen, tackade för senast och undrade om hon verkligen inte hade fler fotografier. Efter det här hörde männen aldrig mer av sig. Vid senare kontroll av Säpo visade det sig att Karen fått hemtelefonnumret till andre ambassadsekreterare, Jevgenij Rymko vid den sovjetiska ambassaden i Stockholm.

Vid telefonkontakt med Karen igen den 14 september säger hon sig ångra att hon hört av sig till polisen och säger att hon inte tänker framträda öppet med detta.

Karen heter: Fru Karen A (namn borttaget), född (namn borttaget) 28.11.1925 och bor på (adress borttagen), telefon (telefonnummer borttaget).

Hon är sedan 30.4.1947 gift med Börje A (namn borttaget) född 17.8.1924.⁶

Från polisförhören: Karen A hade vid första kontakten med polisen uppträtt anonymt och när hon blev uppring igen av polisen och det då avslöjades vem hon var, sa hon att det inte hade varit henne själv det gällde, utan att hon iklätt sig en annan kvinnas roll som hon kände till. Till slut gick hon med på ett personligt sammanträffande med polisinspektören.

Hon berättade under förhöret att hon diktat ihop hela historien för att göra sig intressant. På frågan om hur hon kunde känna till ambassadsekreterare, Rymko vid den sovjetiska ambassaden, sa hon att det var en ren tillfällighet och att hon bara fastnat för ett namn i telefonkatalogen. Hon kunde inte lämna någon förklaring till att hon pekade ut just en sovjetisk ambassadtjänsteman då det inte fanns några sådana uppgifter i telefonkatalogen som visade detta. Hon sa sig heller inte känna några ryssar. Hon beklagade att hon inte kunde förklara det bättre.

Det blev ytterligare ett förhör med Karen A hos Säpo den 26 september, då de fann hennes uppgifter vara alltför märkliga för att kunna avskrivas. Hon fick börja med att avge en tystnadsförbindelse eftersom hon hördes i Wennerströmsärendet.

⁵ Säpoarkivet, Wennerströms personakt P4599, förhör Karen A (namn borttaget).

⁶ Ibid.

Karen sa sig förstå innebörden av detta och förhöret började klockan 10.00.

Det är kriminalkommissarie Roland Olsson som höll i förhöret och kriminalassistent Arne Isaksson var förhörsvittne. Roland Olsson började med att dra hela historien en gång till såsom Karen berättat den i tidigare förhör och frågade sedan Karen om historien var identisk med den som hon tidigare berättat. Karen svarade: "ja, i huvudsak men datumen stämmer inte." Sedan frågade Olsson om det fanns något verklighetsunderlag för denna historia och Karen svarade då, nej.

Förhörsavskrift:

- Känner ni överste Stig Wennerström?
- Nej.
- Menar fru Karen A att historien är uppdiiktad från början till slut?
- Ja.
- Av vilken anledning har ni kommit med historien då?
- Ja, det vet jag inte.
- Tycker ni att det är intressant att servera en kryddad historia under täckmantel av en förmodad anonymitet?
- Nej, det tycker jag inte.
- Känner ni Rune Wendehög?
- Nej.
- Känner ni honom inte?
- Nej.
- Kan ni då berätta hur ni kom fram till att använda hans namn i ett sammanhang som ni säger nu var dikt från början till slut. Hur gick ni tillväga? Berätta.
- Det vill jag inte. Det minns jag inte.⁷

Sedan fortsätter förhöret i samma stil och Karen vill inte berätta varför hon ljugit ihop historien om Wendehög.

Olsson frågade ingående om hur det kom sig att hon just valt Rymkos namn, men han fick ingen bra förklaring. "En tillfällighet bara", sa Karen.

Olsson sa:

- Jag tycker att anknytningen till ett slaviskt språk som förnamnet ger och att ni prickar in just den här personen på rätt ambassad och med rätt tjänstetitel utan att telefonkatalogen ger någon hänvisning, eller hjälp till det, verkar lite för fantastiskt för att jag ska tro på era förklaringar att det var en ren tillfällighet. Han kliar sig på hakan.

- Karen, jag påstår att du gett mig namnet på den här personen för att jag ska knyta ihop tåtarna med den här mannen som kom till din bostad och frågade efter fotografierna och den sovjetiske ambassadtjänstemannen. Stämmer det?

- Jag sa att han lämnade telefonnumret, men jag sa inte att han sa att det var hans telefonnummer, säger Karen.

- Jag ställer frågan igen, fru A (namn borttaget), känner ni Rymko?

- Nej.

- Känner ni några sovjetiska ambassadtjänstemän över huvud taget?

- Nej.

- Jag frågar återigen fru A. Har ni definitivt ingen annan förklaring på hur ni kom fram till telefonnumret än den ni har lämnat, det vill säga att ni ingenting vet eller att det var en ren slump?

- Ja, jag kan inte lämna någon annan förklaring.⁸

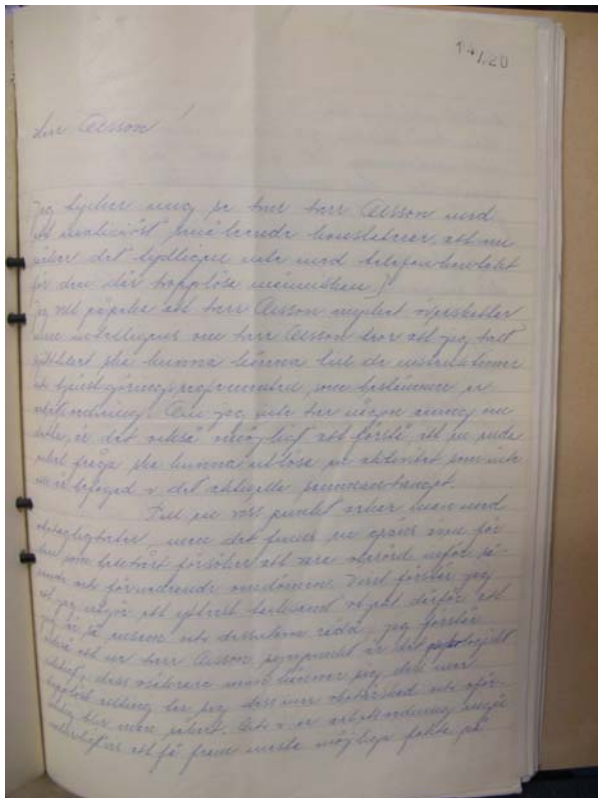
Förhöret avslutades klockan 11.00.

Den 4 november kommer ett prydligt skrivet brev på tre sidor till kriminalinspektör Olsson. Karen försöker förklara sig och anklagar också Olsson för att inte förstå hennes situation. Hon vill att Olsson ska förstå hennes utsatthet men brevet klargör inget om turerna kring Wendehög och de mystiska fotografierna. Hon avslutar brevet med:

"Därför hoppas jag att jag åtminstone på den punkten kan möta förståelse från herr Olssons sida. Förståelse så till vida att jag aldrig behöver höra talas om detta mer".

⁷ Ibid

⁸ Ibid.



Första sidan i Karens brev till Säpo. Foto Säpo

Karen var rädd och ville att hennes fall skulle läggas ned och att man bortsåg från hennes vittnesmål.

Den 6 november vid 15.30 tiden ringde mannen som Karen talat om, upp Olsson. Han vägrade att uppge sitt namn men sa att han handlat på uppdrag av en tredje person. Mannen sa i en pockande ton att "Olsson ska lämna tillbaka fotografierna till Karen för att hon skulle slippa obehagligheter". Han verkade tro att polisen hade bilderna. Eller så ringde han för att kontrollera om polisen fått bilderna av Karen. Ett förtäckt hot mot den svenska polisen!

Dagen därpå den 7:e ringde Karen till Olsson och sa att mannen ringt henne och ställt villkoret att hon på tisdagen den 12 november skulle lämna över fotografierna till honom. Närmare detaljer om detta skulle han höra av sig om senare.

Den 8 november ringde Karen för sista gången till polisen och berättade att hon blivit uppringd av den förste mannen som sagt att han skulle ha fotografierna på tisdag som tidigare nämnts. Karen ville inte heller nu närmare berätta vad det hela handlade om och Olsson som tappat tålamodet, sa att Karen själv fick klara upp situationen utan polisens medverkan. Han la ned fallet och gjorde bedömningen att Karen fabulerade.⁹

Vad handlade allt det här om? Det är lätt att tappa tråden i alla turerna och Olsson tappade antingen tålamodet där han satt mitt i Wennerströmsutredningen och hade säkerligen hundratals andra tips att ta tag i istället. Men han kan också ha blivit rädd och velat undvika personligt obehag.

Drygt 40 år senare med stora delar av facit i hand är det däremot lätt att klandra poliserna för att de släppte detta spår. Jag tror att de inte skulle ha gett upp så fort. Min egen erfarenhet säger att man inte skall ge upp förrän man fått en godtycklig förklaring på en gåta eller ett oförklarligt händelseförlopp. Sanningen ligger ofta bakom den sista stenen och inte förrän alla stenar lyfts, klarnar händelsekedjan. Självklart går det inte att följa alla spår in absurdum men det gäller att hitta de rätta spåren och gå till botten med dem. Det här spåret kan mycket väl ha varit ett sådant.

Karen är alldeles för påstridig och uthållig för att man ska förmoda att det är en helt påhittad historia. Hon kontaktar polisen första gången i början av september och sista gången hon ringde är i början av november. Hela historien har pågått i totalt två månader. Dessutom skriver hon ett prydligt handskrivet brev till Olsson på säkerhetspolisen och urskuldar sig med undertonen att hon vill ha hjälp och förståelse av Olsson. Brevet är skrivet med en prydlig och korrekt skrivstil utan några större stavfel och undertecknat: "Högaktningfullt, fru A (namn borttaget)". Andra viktiga aspekter för sanningsbedömningen är att hon inte gått till pressen med historien och att det är en annan person förutom hon själv som ringt polisen i samma ärende.

Det som är svårast att bortse ifrån är trots allt att hon angett att en av männen som pressade henne på bilderna hade samma telefonnummer som den sovjetiska ambassadsekreteraren, en KGB-officer. Det låter lite för osannolikt att detta skulle vara en slump, eller som hon säger, att hon bara tog ett slumpvis utvalt telefonnummer i telefonkatalogen.

Men vad rör det sig om i så fall? Antingen är hela historien sann i sin helhet eller delar av den eller så är det ett skenspår och då måste någon underrättelsetjänst ligga bakom. En sak är i det närmaste säker och det är att Karen inte ensam kan ha diktat ihop denna otroliga historia som dessutom satte henne själv i fara. I varje fall är det värt att undersöka historien närmare. Säpo har inte heller velat

⁹ Ibid.

släppa historien helt på grund av kopplingen till den sovjetiska ambassaden, men gör det till slut ändå, förmodligen på grund av resursbrist. Man avfärdar det som ett påhitt.¹⁰

Karen A var vid tillfället en 38-årig gift kvinna som hade blivit lämnad av sin man och som nu bodde ensam med sina barn. Hon hade träffat överste Stig Wennerström på någon tillställning och de hade börjat umgås och, kan man förmoda, inlett ett sexuellt förhållande.

Wennerström verkade inte ha haft någon större respekt för Karen utan frågade henne om hon vill medverka i en porrfilmsspelning i Schweiz. Till saken hörde att Wennerström talade mycket om Schweiz i hemmet med sin fru och hade också besökt landet vid några tillfällen. Han tycktes ha planer på att flytta dit efter sin spionkarriär enligt hemhjälpen, Karin Rosén. Ett intressant sammanträffande?

Det som är den springande punkten i hela historien är fotografierna som föreställde flera personer, och som "ryssarna" varit intresserade av. Om jag tillåter mig att spekulera lite mer, skulle det kunna vara så att Wennerström i likhet med många andra visste att han var på väg att åka fast eller i alla fall bli avslöjad. Det fanns tecken på att GRU redan hade offrat honom för att rädda det som fanns kvar i Sverige, nämligen det övriga agentnätet med Mr X som högsta höns. Det är även möjligt att Wennerström hade accepterat att han skulle offras med ett eventuellt löfte om att bli räddad i sista stund.

En teori skulle kunna vara att han inte mådde så bra av allt detta och övrig press han kände när snaran höll på att dras åt. Wennerström kan ha gått ner sig mentalt vilket var vanligt bland agenter efter lång tids spionverksamhet. Han lämnade bilderna till Karen mer eller mindre som en "kul grej" lite dekadent och uppgivet för att kanske lämna ett spår efter sig eller helt enkelt som ett rop på hjälp. Han hade som vi sett ingen större respekt för Karen. Han kanske mer eller mindre såg henne som en prostituerad och ville ha en ventil för att inte bli helt vansinnig. Han kanske pratade av sig hos Karen och hon förstod inte riktigt vad det rörde sig om till en början eller trodde att han fabulerade, men lät honom hållas. Han verkade ju må bra av att ha någon att tala med, kanske hon tänkte. Självklart behöver det inte ha gått till så här, men det finns andra exempel i agenthistorien där det har gått till precis på detta sätt. En agent som har en vän att anförtro sig åt, helt enkelt för att nervpressen inte ska äta upp honom inifrån.

¹⁰ Ibid.

Ett exempel är den engelske spionen i Cambridge Five spionringen, Anthony Blunt's förhållande med sin manlige älskare, men det finns fler exempel i agenthistorien.

Karen hade därför, om vi fortsätter att spekulera, fått bilderna av Wennerström och som föreställde hans vänner eller som jag tror agentkollegor och när sedan "ryssarna" hörde av sig och ville ha tillbaks bilderna, lade Karen ihop två och två och bestämde sig för att kontakta polisen. Det kunde vara så enkelt att hon gjorde det bara för att få ett skydd gentemot männen som var ute efter henne. Karen ville visa dem att hon minsann samarbetade med den svenska polisen. Hon hade sedan för att skydda sig själv inte velat gå hela vägen utan drog sig ur utan att berätta allt. Hon hade ju "sin egen lilla värld att tänka på", som hon sa.

En sista gissning är att det var en verksamhet av det slaget som jag beskrev i början av detta kapitel, en organiserad honungsfälla.

När Karen A fick erbjudandet om att spela in porrfilm, ska det ha skett hos en bekant till Wennerström i en villa på Lidingö. Det vet vi. Men vet vi något mer?

Stig Wennerströms bäste vän överstelöjtnant Bo Drammer (fingerat namn) bodde vid den här tiden i en villa på Riddarvägen i Lidingö.¹¹

I Bo Drammers personakt som finns i Säpoarkivet står det följande:

I oktober eller november 1963 besökte makarna Drammer Wien och herr Drammer träffade där en "herr John" på café Mozart. Drammer har en starkt erotisk läggning enligt Säpo:s sagesman som är nära vän med familjen och han är inte främmande för utomäktenskapliga förbindelser.

Han är dessutom förtjust i sprit vilket hans fru har beklagat sig över för sagesmannen.

Drammer har blivit utsatt för "dåliga kvinnor" såväl i Prag som i Moskva.

21-28/9 1964 besökte återigen makarna Drammer Wien. Drammer sitter ofta uppe till fyra på morgnarna och tänker, enligt frun och han röker 40 cigaretter om dagen. Hon var vidare orolig för att maken drack för mycket sprit.

Spritförtäring förekom även före bilkörning. Efter besöket i Wien besöker makarna Prag.

Drammer dricker för mycket enligt hans fru och detta är ofta orsak till tråtor inom familjen och han lär ha supit ner sig vid bl a ett tillfälle på ett party i Moskva och varit riktigt illa därän då frun besökte honom och blivit orolig för att

¹¹ Säpoarkivet, Wennerströms personakt P4599, förhör Boo D.

ryssarna skulle utnyttja detta. Han stötte även rejält på bekantskapskretsens fruar.¹²



Boo Drammers villa på Riddarvägen Lidingö

Så här skriver Förvarsstabens inrikesavdelnings bearbetningsdetalj i sin stora analys över Wennerströms spioneri med namnet "Studie över överste Wennerströms medverkan i Sovjets underrättelsetjänst", daterad 3 april 1964:

Förutom mutor och ekonomisk utpressning kan Wennerström måhända ha varit engagerad i utpressning även av andra skäl, t e x otrohet, homosexualitet, alkoholism och dylikt, allt enligt sedvanligt sovjetiskt värvningsmönster.

(Källor Säpoarkivet Wennerströms personakt P4599 avd Förvarsstaben och förhör med Bo Drammer, Boo Drammers personakt Säpoarkivet)

¹² Säpoarkivet, D personakt.